

Dr. sc. Franko Mirošević
prosvjetni savjetnik u miru
Zagreb
frankomirosevic@net.hr

Primljeno/Received: 1. II. 2022.
Prihvaćeno/Accepted: 7. IV. 2022.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Pregledni rad/Review
DOI: <https://doi.org/10.47325/zj.5.7>

UDK 061.2(497.5Dubrovnik)

KULTURNA DJELATNOST U DUBROVNIKU 1929. – 1932.

Sažetak: U ovom članku autor opisuje kulturna zbivanja u Dubrovniku neposredno nakon uspostave diktature kralja Aleksandra 1929. – 1932. Navedeno razdoblje obiluje djelovanjem velikog broja kulturnih društava, glazbenih, pjevačkih i dramskih. Pored njih djelovale su i mnoge kulturne ustanove (biblioteka, čitaonica, muzej i drugo). Kulturna društva djelovala su na amaterskoj osnovi uz skromnu materijalnu i novčanu pomoć dubrovačke općine. Vrijeme u kojem su društva djelovala nije bilo demokratsko, pa su društva svoju aktivnost morala usuglasiti s postojećom politikom, što se očitalo najviše u njihovim programima, naročito kod pjevačkih društava.

Ključne riječi: Dubrovačka filharmonija, Dubrovačko kazališno društvo, Pjevačko društvo Dubrava, Crkveni zbor, Srpsko pjevačko društvo Sloga, skladatelj, glumac, glazba, Bondin teatar

Uvod

Dubrovnik je proglašenjem diktature 6. siječnja 1929. teško pogođen i ponižen. Od središta oblasti kojoj su pripadala područja južne Dalmacije podjelom države Kraljevine Jugoslavije postao je samo kotarsko mjesto u nerazvijenoj i zaostaloj Zetskoj banovini, kojoj je uz područje Crne Gore pripadala i južna Dalmacija s Bokom Kotorskom i područjem Bara i Ulcinja. U takvoj sredini Dubrovnik je gospodarski zaostajao, izoliran od matice zemlje i uglavnom orijentiran politički prema Beogradu. Sustav diktatorske vlasti oličene centralizmom i jugoslavenskim integralizmom potirao je dotad njegovo hrvatsko obilježje. Nositelji centralističke i unitarističke vlasti u njemu, pripadali su bogatom društvenom sloju poznatom pod imenom Srba katolika koji su uz političku vlast bili vlasnici brodarskih poduzeća i banaka.

Dubrovnik je tridesetih godina prošlog stoljeća počeo mijenjati svoj izgled, postupno je izvan gradskih zidina nicao novi Dubrovnik na području Lapada i Ploča. Na tom području gradile su se urbane vile, stanovi, hoteli, pansioni i stambene zgrade, začudo bez regulacionog plana izgradnje, koji je donesen tek 1940. godine. Navedeno je stvaralo gradskoj općini velike komunalne probleme ponajviše u nedostatku pitke vode, električne struje, neuređenosti i neizgrađenosti cesta, javnog prometa, uz brzi razvoj automobilskog prometa koji je stvarao nesigurnost pješacima, koji su uz vrlo uske ulice bez nogostupa prolazili ulicama zajedno s tramvajima, autobusima i automobilima.

Dubrovačka općina je iz godine u godinu grcala u problemima jer godišnjim proračunom nije mogla podmiriti sve komunalne probleme od vode, struje, uređenja ulica i parkova, obrazovanja, kulture i sporta. Gradska općina iz godine u godinu je bila u besparici i dugovima, pa su osnovni uvjeti za život građana redovito bili na granici izdržljivosti, pogotovo u opskrbi električnom energijom, vodom, prometnom povezanošću pojedinih dijelova grada, posebno između predjela Pile i Gruž. Uz navedeno postojali su i drugi problemi kao npr. čistoća gradskih ulica i trgova, funkcioniranje gradskih tržnica i slično. Gradskog načelnika nisu birali građani na općinskim izborima već ih je imenovala vlast Zetske banovine uz suglasnost centralne vlasti u Beogradu. Od 1929. do kraja 1935. gradonačelnik je bio odvjetnik Mićo Mičić koji je pripadao spomenutim Srbima katolicima. Upravljao je gradom zajedno s Gradskim vijećem također imenovanim od strane banske vlasti. Vlast je, dakle, pripadala pripadnicima postojećeg režima iz kojeg su bili odstranjeni pripadnici hrvatskih političkih stranaka. Dakle, Hrvati koji nisu bili uz vlast gradom nisu upravljali.

Razdoblje 1929. – 1930.

U Dubrovniku je u razdoblju od 1929. do 1941. djelovalo više kulturnih društava, najagilnija bila su: *Dubrovačka filharmonija*, *Dubrovačko kazališno društvo*, *Pjevačko društvo Dubrava*, *Srpsko pjevačko društvo Sloga*, *Crkveni pjevački zbor*, *Radničko glazbeno društvo Zora*, *Društvo Braće Hrvatskog Zmaja*, *Pododbor Društva Kneginja Zorka* i *Hrvatsko starinarsko društvo*, i *Katoličko društvo Bošković* i *Narodna ženska zadruga*. Navedena društva bila su isključivo amaterska.³¹⁴ Uz navedeno djelovale su i dvije limene glazbe, od 1935. obnavlja svoju djelatnost Hrvatsko pjevačko društvo *Gundulić* s glazbom, a od 1934. počeo je djelovati i Dubrovački turistički orkestar zvan u početku Kur orkestar pojačan s nekoliko umjetnika Dubrovačke filharmonije.

Ono što je ovdje vrijedno spomenuti je činjenica da Dubrovnik tada nije imao ni jedno profesionalno kulturno-umjetničko društvo. Kulturne manifestacije u Dubrovniku započele

³¹⁴ Franko MIROŠEVIĆ, *Dubrovnik u Kraljevini Jugoslaviji 1929. – 1941*, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2020., str. 203.

su početkom 1929. s pripremama organizacije kulturno-historijske izložbe kojoj je bio cilj uni-
jeti u kulturni život Dubrovnika za vrijeme turističke sezone više živosti i *izvući ih iz mrtvila*
čime bi se strance učinilo zadovoljnima.³¹⁵ Tako se za ljeto 1929. u Dubrovniku počelo pripre-
mati niz svečanosti u kojima su trebala sudjelovati uglavnom kulturno-umjetnička društva iz
Dubrovnika. Na sastancima za pripremu spomenute izložbe isticano je da će njome Dubrov-
nik gostima *pokazati vrijednosti svoje prošlosti, snagu i nastojanje današnjice*.³¹⁶ Spomenutom
izložbom planirala se i smotra narodnih nošnji dubrovačkog kraja i čitave bivše Dubrovačke
Republike, kao i izložba fotosnimaka dubrovačke okolice. Za nastup na spomenutim svečano-
stima pripremalo se oko 300 sudionika koji su trebali izvesti u središnjoj svečanosti Gunduli-
ćevu *Dubravku* koju je uglazbio maestro Jakov Gotovac.³¹⁷ Dubrovačko kazališno društvo je
za spomenuti svečanost pripremalo izvesti nekoliko djela najstarijih dubrovačkih pisaca. Pla-
niran je bio nastup sportaša u plivanju, vaterpolu i nogometu. Planirana je bila i dubrovačka
noć na moru u predjelu Danče i u parku Gradac.

Dubrovačka tribuna piše o glazbenom trijumfu izvedenom na obilježavanju 300. godiš-
njice od prvog prikazivanja najpoznatijeg djela Ivana Džive Gundulića *Dubravka*. U članku se
naglašava da su dubrovački amateri izveli najveći *muzički aranžman koji je ikad u Dubrovniku*
izveden.³¹⁸ Sjedinjena glazbena i pjevačka društva tvrdi *Dubrovačka tribuna*, *Dubrovačka fil-*
harmonija, *Srpsko pjevačko društvo Sloga*, *Pjevačko društvo Dubrava*, *Crkveni pjevački zbor*, i
Vojni orkestar ukupno 250 lica.³¹⁹ Na kraju priredbe koja je održana sredinom svibnja 1929.
konstatira se da je izvedena *Himna slobodi*, a za izvjestitelja je to bio *prvoklasni događaj i ugo-*
đaj.³²⁰ Navedena svečanost može se smatrati pretečom Dubrovačkih ljetnih igara.

Druga važna glazbena priredba u Dubrovniku 1929. održana je 17. studenog 1929. go-
dine, bio je to prvi jesenski koncert Dubrovačke filharmonije na kojem su izvedene skladbe
skladatelja Borodina, Mendelssona, Romeaua, Mozarta i Moszkowskog. Jedan od posljednjih
nastupa Dubrovačke filharmonije u 1929. održao se u zgradi Dubrovačke gimnazije, na kojem
su izvedena djela poznatog dubrovačkog skladatelja i dirigenta Josipa Vlacha Vrutickog, uz
skladbe Mendelssohna i Rosinija. Prema ocjeni glazbenih kritičara onog vremena, Dubro-
vačka filharmonija se afirmirala imajući svoju publiku koja stalno i redovito posjećuje njene
koncerte.³²¹ U 1929. U Dubrovniku je obnovljen Dubrovački muzej koji je smješten u bene-
diktinskom samostanu koji je sagradio dubrovački vlastelin Dživo Gundulić.

³¹⁵ *Dubrovačka tribuna*, br. 2. od 18. II. 1929.

³¹⁶ Isto.

³¹⁷ Isto.

³¹⁸ Isto, br. 13. od 14. V. 1929.

³¹⁹ Isto.

³²⁰ Isto.

³²¹ Isto, br. 48. od 8. I. 1930.

Ivo Vojnović je umro 30. kolovoza 1929. u beogradskom sanatoriju na Vračaru. Konte Ivo Vojnović bio je teško bolestan i slijep. Vijest o njegovoj smrti bolno je odjeknula u rodnom mu Dubrovniku u kojem su odmah istaknute zastave na pola koplja. Njegovi zemni ostaci stigli su u Dubrovnik 1. rujna 1929. godine. Mrtvo tijelo Ive Vojnovića stiglo je u kovčegu i prebačeno autom do vestibula Bondinog teatra, gdje su mu Dubrovčani došli odati čast i oprostiti se od njega. Za četiri sata koliko je kovčeg bio u Bondinom teatru prošlo je pokraj lijesa nekoliko tisuća Dubrovčana. Iz Bondinog teatra lijes s mrtvim Ivom Vojnovićem odnesen je u crkvu gdje je održano svečano posmrtno opijelo. Ispred zgrade općine, sprovod se zaustavio, gdje se u ime Grada oprostio gradonačelnik Mićo Mičić. On je u oproštajnom govoru ukazao na Vojnovićevo političko opredjeljenje za jugoslavensku ideju, koja mu je bila ideal čitavog života.³²² Mičić je rekao i ovo: *Tvoj rad posvećen toj velikoj ideji koju narodu ostavljaš u amanet neka bude nauka da samo u velikoj ideji Jugoslavenskoj leži spas i napredak naše države i cjelokupnog naroda.*³²³

Dubrovnik nije imao profesionalno kazalište, ali je imao skupinu nadarenih i za glumu sposobnih osoba koje su udružene osnovale Kazališno društvo Dubrovnik. Mnogo im je pomoglo što je Dubrovnik imao kazališnu zgradu podesnu za izvođenje kazališnih predstava zvanu Bondin teatar. Uz ljubav i volju svojih članova spomenutog teatra Dubrovčani su mogli uživati u njihovim predstavama. Poticaj njihovoj aktivnosti dao je dolazak u Dubrovnik svibnja 1929. Mihajla Markovića. Uz navedeno, Dubrovačko kazališno društvo dobilo je sposobnog režisera Tupolova. Tako se spomenuto društvo pripremlilo za ljetnu sezonu 1929.

U 1930. godini dubrovački tisak nije zabilježio ni jednu veliku kulturnu manifestaciju kao u 1929. Međutim, dubrovačka kulturna društva samostalno su kroz čitavu godinu bila aktivna organizirajući samostalne nastupe. Djelatnošću se najviše isticala Dubrovačka filharmonija i Pjevačko društvo *Dubrava* koji su često zajednički nastupali. Prvi nastup u 1930. bio je povodom proslave 80. godišnjice predsjednika Čehoslovačke Republike T. G. Masaryka. Koncert je održan 7. ožujka 1930. u Bondinom teatru. Program je bio prikladan svečanosti, izvedena su najbolja djela češke klasične glazbe. Početkom godine prikazana je slika Vlaha Bukovca Gundulićeve *Dubravke* pred kneževim dvorom koju je naručila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Slika je velikih dimenzija koja za Dubrovčane ima posebno značenje zbog njezinog kulturno-historijskog i umjetničkog sadržaja.³²⁴

Prvi koncert u 1930. Dubrovačka filharmonija održala je u gimnastičkoj dvorani Dubro-

³²² Isto, br. 30. od 2. IX. 1929. Ivo Vojnović je bio hrvatski književnik (1857. – 1929.). Bio je najsvestraniji dramski pisac, novelist i pjesnik predstavnik hrvatske moderne. Pisao je razne dramske žanrove od salonsko-kozmpolitske drame do povijesno-nacionalne drame. *Dubrovačka tribuna* navodi da je Vojnović princu Andreju (treći sin kralja Aleksandra i kraljice Marije) poklonio bronzanu statuu sv. Vlaha koju je dobio na dar od dubrovačke gospode, za koju je bio neobično vezan. Nad mrtvim književnikom govorili su dr. Josip Barić, Marko Murat i dr. Zvonimir Bjelovučić.

³²³ Isto.

³²⁴ *Narodna svijest*, Dubrovnik, br. 1. od 8. I. 1930.

vačke gimnazije početkom siječnja.³²⁵ U suradnji s Pjevačkim društvom *Dubrava* Dubrovačka filharmonija održala je koncert u Bondinom teatru 6. svibnja 1930. s izvedbom skladbi starih majstora koje su bile skladno povezane s pjesmama koje su izveli pjevači i pjevačice Pjevačkog društva *Dubrava*. Tom prilikom izvedena je *IV. simfonija u a duru* kompozitora Mendelssohna i vokalno-instrumentalnog dijela programa u kojem su dominirale skladbe B. Smetane Češka pjesma. Uz navedeno izvedena je i Schubertova skladba za pjevački zbor *Rosamunda* koja se u Dubrovniku prvi put pjevala. Za finale koncerta izvedena je Händelova *Aleluja* koja je u Dubrovniku izvedena 1929.³²⁶ pod naslovom „Veliki vokalno instrumentalni koncert pod vedrim nebom”. Taj se prostor nalazi između Kneževog dvora (tada Kraljevog dvora), Stolne crkve i Biskupskog dvora. Na tom prostoru napravljena je improvizirana pozornica s podijem i parterom. Prema izvjestitelju taj je prostor *davao utisak jedne prostrane dvorane u kojoj je brojna slušalačka publika, među kojoj je bilo mnogo stranaca slušala birani program bez umora i drugih neprijatnosti koje inače donosi ljeto.*³²⁷ Pred dubrovačkom katedralom ljetne glazbene priredbe počele su se priređivati 1928. godine. Birajući mjesto za te ljetne priredbe vodile su se i konstruktivne rasprave, a konzultirani su i stručnjaci iz Zagreba i Beograda. Svi su se složili da je navedeni prostor jedan od najljepših po svome arhitektonskom skladu, i prikladan za održavanje najvećih izvedbi glazbenih i kazališnih djela. 1929. godine na tom prostoru svoj glazbeni program izvodili su pjevači iz Engleske. Njihov dirigent Mr. Fagge o tom prostoru je napisao članak za jednu englesku ugledu reviju sljedeće: *Pjevali smo na zatvorenom trgu katedrale u Dubrovniku, u jednoj gotovo idealnoj koncertnoj dvorani iako pod otvorenim nebom Veličanstven, kuće sa starinskim krovovima, formiraju i zatvaraju trg koji je na svim pristupačnim mjestima bio zaposjednut oduševljenim slušateljstvom (oko 3 000 slušatelja).*

Dubrovačka filharmonija održala je 26. listopada 1930. koncert u jesenskoj sezoni 1930./1931. U tom koncertu Filharmonija je izvodila djela njemačkog kompozitora Christoph-a Vilibalda Glucka – uvertiru iz opera *Ifigenia u Aulidi* i *Wolfganga Amadeusa Mozarta* – koncert u a duru za solo violinu (solista Juraj Šlaus) uz pratnju Dubrovačke filharmonije. Na kraju je Filharmonija izvela *Capriccio italien* od Pjotra Iliča Čajkovskog.

Dubrovačka filharmonija djelovala je pod izuzetno teškim financijskim prilikama. Uz navedeno ona je htjela biranim koncertima popularizirati klasičnu i modernu glazbu, a uzdržavala je glazbenu školu u Dubrovniku u kojoj je odgajala i obrazovala svoj glazbeni pomladak. Međutim, u ansamblu Filharmonije su u najvećem dijelu svirali amateri, dok su profesionalci svirali koliko ih se moglo platiti. Navedeno stanje postavljalo je i pitanje kvalitete izvedbi kod

³²⁵ Isto, br. 1. od 8. I. 1930

³²⁶ *Tribuna*, br. 64. od 1. V. 1930.

³²⁷ Isto, br. 69. od 3. VI. 1930. Izvjestitelj dalje nastavlja s opisom ozračja na tom koncertu konstatacijom da je koncert, pod vedrim nebom predstavljao atrakciju za domaću i stranu publiku na otvorenom.

Dubrovačke filharmonije koje nije dolazilo u obzir jer je njezina glazbena produkcija bila na visokom nivou. Svaki njezin član posebno se zalagao u vježbanju, prvenstveno da iskaže svoju ljubav prema rodnom mjestu. Zato su izvedbe Dubrovačke filharmonije, prema izjavama poznavalaca glazbene umjetnosti, bili na umjetničkoj visini kao da su profesionalci. Članovi Filharmonije regrutirali su se uglavnom iz redova dubrovačkih intelektualaca, radnika i đaka koje je glazba *spajala i upućivala na pohvalnu i korisnu suradnju*.³²⁸ Troškovi za uzdržavanje Dubrovačke filharmonije u navedenom amaterskom statusu bili su minimalni. Da su članovi ansambla Filharmonije bili profesionalci, troškovi bi bili mnogo veći, i do 70 000 dinara mjesečno što budžet dubrovačke općine ne bi mogao podnijeti. Prihode je Dubrovačka filharmonija crpila uz pomoć Općine iz čistog prihoda s koncerata i članarine u iznosu manjem od 4 000 dinara i općinske pomoći od 1 500 dinara.³²⁹ Dubrovački list *Narodna svijest* objavio je Generalni program Dubrovačke filharmonije koji je ocijenjen kao opsežan i kvalitetan i najbolji dosad. Osim starih majstora Glucka, Händela tu su bili i Mozart, Beethoven, Weber, Liszt, Saint-Saëns, Verdi, Rimski Korsakov, Musorgski, Borodin, Čajkovski, Dvořák, Gotovac i Vruticky.³³⁰

Koncerte i druge glazbene priredbe u Dubrovniku izvodili su i drugi ansambli kao što su Orkestar dubrovačke vojne muzike, Mornarički vojni orkestar, engleski pjevači, operne primadone i drugi. Mornarički vojni orkestar održao je koncert 26. svibnja na Šetalištu kralja Aleksandra i izveo birani program moderne glazbe u kojem su sve *sile orkestra dale maksimum jedne sigurne interpretacije*.³³¹

U parku Gradac održan je prvi promenadni koncert 6. svibnja 1930. godine. Koncentrirao je Orkestar dubrovačke vojne muzike u organizaciji društva *Dub*. Dok su Dubrovčani šetali, orkestar je svirao, a šetači su se mogli okrijepiti u postavljenom *buffetu na najljepšem položaju na Gradcu*, gdje su bile postavljene stolice koje su se naplaćivale.³³² Engleski pjevači su krajem kolovoza 1930. održali koncert. Izvodili su englesku zabavnu glazbu. Njihov nastup u Dubrovniku pozitivno je ocijenjen tvrdnjom da su *uspjeli postići nevjerovatnu slivemnost (fuziju) glasova. da im je nastup bio rutiniran te da su mnoge teškoće tijekom pjevanja svladavali pjevačkom rutinom*.³³³

Dana 9. kolovoza 1930. u Dubrovniku je održan koncert opernih arija, pjesama i recitacija.

³²⁸ *Tribuna*, br. 62. od 19. IV. 1930. Pisac članka zaključuje da Dubrovačka filharmonija može s ponosom da gledati na svoj šestogodišnji rad i na program koncerata koje je dalo i koje nimalo ne zaostaje s programima filharmonijskih svjetskih centara.

³²⁹ Isto.

³³⁰ *Narodna svijest*, Dubrovnik, br. 38. od 24. IX. 1930.

³³¹ *Tribuna*, br. 69. od 29. V. 1930.

³³² Isto.

³³³ Isto, br. 73. od 24. VI. 1930. Autor članka zamjera osoblju hotela za velike propuste prilikom njihova dolaska kao i za vrijeme koncerta, jer su se prema gostima ponijeli negostoljubivo.

Na tom koncertu pjevala je Zlata Gjungjenac, prvakinja beogradske opere, skladbe Brahmsa, Straussa, Baranovića, Konjevića i Gotovca, te arije iz opera *Manon*, *Boheme*, *Butterfly*, a *Bela Krleža je recitirala djela Ive Vojnovića i Vladimira Nazora uz klavirsku pratnju Paule Begović*

Prva značajna kulturna kazališna manifestacija u Dubrovniku bilo je gostovanje Narodnog gledališta iz Ljubljane. Za spomenuto gostovanje *Tribuna* bilježi vrlo pohvalne ocjene tvrdnjom da je to gostovanje bilo *prvoklasni kulturni događaj kojem je bio cilj upoznati se međusobno i dokazati da smo jedno*. Pri tome ističe važnost umjetnosti kao faktora nacionalnog sjedinjenja i *duhovnog izjednačavanja*. Inače, treba znati da je taj list bio gorljivi propagator diktature kralja Aleksandra, jugoslavenstva i narodnog i državnog jedinstva. Osvrćući se na umjetničku kvalitetu predstava tog kazališta, *Tribuna* ističe da su ljubljanski glumci sve predstave izveli savršenom tehnikom, znanjem uloga, mimikom te općom kulturom izražavanja.³³⁴ Narodno gledalište iz Ljubljane Dubrovčanima je prikazalo Goldonijevu komediju *Udovica Rašljinka*, Cankarevu farsu *Sablazan u dolini Šentflorijanskoj* i Begovićeve tragikomediju *Pustolov pred vratima*.³³⁵ Splitsko kazalište gostovalo je u Dubrovniku tri dana: 7., 8. i 9. prosinca 1930. U navedena tri dana izveli su sljedeće predstave: *Mala Floramy*, *Splitski akvarel* i *Lijepa Galatea*. I ove predstave održane su u Bondinom teatru. Uz glumce nastupio je i orkestar sastavljen od Dubrovačke filharmonije i Vojnog orkestra kojim je dirigirao dirigent Čizek.³³⁶ U veljači 1930. u Dubrovniku je gostovalo kazalište ruskih emigranata u Jugoslaviji. Predstave su održavali u Bondinom teatru. Tom su prilikom Dubrovčanima predstavili djelo Čvrčak za ognjištem i *Zločin i kazna*.

Dubrovačko kazališno društvo je u 1930. imalo mnogo problema s financiranjem djelatnosti. Oskudne su vijesti u njihovom djelovanju u 1930. Međutim, tisak ih napada za neuredno vođenje blagajničkih knjiga. Iz dokumentacije koju je objavila *Tribuna* društvo je u prošloj godini imalo 83 000 dinara prihoda i 86 000 rashoda.³³⁷ Navedena novina zamjera Dubrovačkom kazališnom društvu što su joj članovi primali honorar, ali to društvo negira. Zbog kritika na rad uprave Dubrovačkog kazališnog društva formiran je časni sud za ocjenu poslovanja blagajne. On je utvrdio da blagajna nije dobro vođena, međutim malverzacija nije bilo, iako su blagajničke knjige neuredno vođene, ali nagrade za koje se terete nisu dijeljene u svrhu podmire osobnih dohodaka. Međutim, ipak je konstatirano da Upravni odbor nije poklanjao dovoljno pažnje računima svojih članova, jer da je poklanjao, izbjegli bi se izdaci koji nisu bili potrebni. Upravni odbor je odobravao povjerenjem račune članova, među kojima i onima iz grupe koji

³³⁴ Isto, br. 73. od 24. VI. 1930.

³³⁵ *Narodna svijest* od 25. VI. 1930.

³³⁶ Isto, br. 47. od 26. XI. 1930.

³³⁷ *Tribuna*, br. 73. od 24. VI. 1930.

su bili nezadovoljni radom društva.³³⁸ Iz izvještaja časnog suda je vidljivo da je Dubrovačko kazališno društvo u 1930. godini izvelo u Bondinom teatru sljedeće predstave: *Ekvinocij*, *Mala čokoladica*, *Golgota autora Srđana Tucića*, *s temom brakolomstva i preljuba* te *Dobar vojnik Švejk* čiji je prihod upućen Fondu udovica i siročadi nastradalih pomoraca *Dakse*.³³⁹

Od ostalih kulturnih događaja u Dubrovniku u 1930. treba spomenuti formiranje odbora koji će pokrenuti akciju za otvaranje Dubrovačke biblioteke. Inicijator te akcije bio je dr. Frano Bizzaro Ohmučević.³⁴⁰ Osnivanje nije išlo tako lako, što je vidljivo iz članka „Gdje im je mjesto” u kojem se navodi da je stari kulturni Dubrovnik imao svoju biblioteku. *Nebrigom odgovornih na vlasti ta se biblioteka našla neočekivano u općinskom potkrovlju gdje je skoro izgorjela pa prenesena u jedan vlažan magazin. Tamo je trunula i nestajala dok ove godine nije bila smještena u jednoj sobi gdje ne mora ostati.*³⁴¹ Biblioteka ima 11 000 primjeraka uz stotine dragocjenih rukopisa. Pisac članka se na kraju pita: *Hoće li kulturni Dubrovnik naći za nju odgovarajuće mjesto.*³⁴² Iz dubrovačkog tiska se saznaje da je nužno potrebno provesti akciju za otvaranje Radničke biblioteke u Gružu. Apel je pokrenulo Bratstvo sv. Nikole u Gružu. Akcija je pokrenuta s razloga što se u Gruž useljava iz dana u dan sve veći broj radnika i radničkih obitelji. Većina njih je u teškom materijalnom položaju. *Za prehraniti se preko dana traži koranicu kruha, nemaju vremena ni prigode da uz kruh sadašnji potrže i dobiju potrebite hrane duši i svome intelektu, nego se u borbi za opstanak zaborave i ono što su kao djeca u školi naučili.*³⁴³ Poduzeta akcija imala je i drugi cilj, spriječiti da radnici posjećuju pivnice i nehigijenske lokale koji od našeg ubavog Gruža učiniše istočnjačku čaršiju, *to su nažalost mjesta gdje danas radništvo, večerom, nedjeljom i blagdanom većinu traži razonodu i nasladu, nalazi i otrov u tijelu.*³⁴⁴

Nebrigu za kulturnu baštinu Dubrovnik je pokazao i prema fragmentima povijesti dubrovačkog pomorstva. *Uz navedeno nisu se propisano čuvali ni živopisne dubrovačke narodne nošnje, osuđene su bile da istrunu kao i odbor za kulturno – historijsku izložbu.*³⁴⁵ Nebriga nadležnih u dubrovačkoj općinskoj vlast bila je i kod pronađenih arheoloških spomenika. Ono što su dotad požrtvovani kulturni radnici sakupljali ostavljalo se u jednom magazinu, a onda premješteno u jednu sobu zgrade stare gimnazije.³⁴⁶

³³⁸ Isto, br. 94. od 31. XII. 1930.

³³⁹ Isto.

³⁴⁰ Isto, br. 52. od 2. II. 1930.

³⁴¹ Isto.

³⁴² Isto.

³⁴³ *Narodna svijest*, br. 15. od 17. IV. 1930.

³⁴⁴ Isto.

³⁴⁵ *Tribuna*, br. 52. od 2. II. 1930.

³⁴⁶ Isto.

Uz navedeno Dubrovnik je imao i druge kulturne sadržaje. U veljači 1930. u Dubrovnik je stigao Luciano Albertini, uvaženi talijanski filmski glumac koji je dao izjavu *Tribuni* o Dubrovniku i dubrovačkoj iskustvenoj ljepoti i dostojanstvu dubrovačkih žena.³⁴⁷ U kolovozu 1930. u Dubrovnik je stigao H. Zucalo rođen u SAD-u od oca Dubrovčanina i majke Dubrovčanke. Po struci sociolog i profesor na washingtonskom sveučilištu. Prilikom dolaska u Dubrovnik Zucalo je dao izjavu novinaru beogradske *Politike* u kojoj je veličao dubrovačke historijske ljepote. I on je osudio tadašnju izgradnju novog Dubrovnika mnogim zgradama koje Dubrovnik u cjelini nagršuju.

Dubrovčani 1930. žele imati ton-kino koje će prikazivati ton-filmove *jer se oni već u drugim gradovima Jugoslavije prikazuju, a nijemi filmovi već nestaju s repertoara, pogotovo u našim velikim gradovima, Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i Sarajevu, a Split će ton-kino uskoro dobiti*^{348, 349} Kada je riječ o kinu i filmovima, treba spomenuti da se u Dubrovniku 1930. prikazivao film *Dubrovačka rivijera* u Bondinom teatru. Snimalo ga je poduzeće *Stella* i to po narudžbi turističkog društva *Putnik*. Na kraju turističke sezone u rujnu 1930. završeno je i snimanje ton-filma *Plavi Jadran*.³⁵⁰

U Dubrovniku su se redovito održavala predavanja iz raznih područja znanosti. Najviše se predavanja održavalo u prostorijama Katoličkog društva Dubrovnik. Većina predavača bili su profesori Dubrovačke gimnazije, ali i istaknuti svjetski stručnjaci i znanstvenici. Tako je Katoličko društvo Bošković organiziralo predavanja pod naslovom „Kroz Veliku Britaniju”. U tom ciklusu održao je sedam putopisnih predavanja profesor Kristo Krile. U zadnjem predavanju govorio je o Engleskoj i Škotskoj. Izvjestitelj piše da su putopisne crtice o kojima je govorio profesor Krile veoma zanimljive i poučne i da su svaku večer privukle oveci broj posjetitelja.³⁵¹ U dvorani društva Bošković u organizaciji Dubrovačkog akademskog kluba govorio je i dr. Branislav Truhelka o Ruđeru Boškoviću.³⁵² U drugoj polovici rujna 1930. predavanje je održao sveučilišni profesor iz Pariza, poznati svjetski znanstvenik, arheolog dr. Leon Rey. Rey je Dubrovčanima govorio o staroj francuskoj umjetnosti u organizaciji Društva prijatelja francuskog jezika.³⁵³ Dr. Petronijević je 1. lipnja 1930. održao predavanje o temi *Porijeklo čovjeka*. Nažalost, pred malim brojem slušatelja, svega su bile 32 osobe. Novinski izvjestitelj o tom predavanju piše da je to i zaslužio zbog onog što je govorio. Priznaje mu komparativno-ana-

³⁴⁷ Isto.

³⁴⁸ Isto.

³⁴⁹ Isto, br. 83. od 3. III. 1930.

³⁵⁰ Isto, br. 90. od 24. X. 1930.

³⁵¹ *Narodna svijest*, br. 2. od 15. I. 1930.

³⁵² Isto.

³⁵³ *Tribuna*, br. 87. od 2. X. 1930.

tomsku vještinu, ali se zgraža na *klimavoj logici koji se nije žacao odmah eliminirati hipotezu stvaranja prvog čovjeka od strane Boga, smatrajući to pitanje posve neznanstvenim, dok mu je generatio spontanosti znanstveni postulat.*³⁵⁴

Društvo Braće Hrvatskog Zmaja podružnice Dubrovnik proslavilo je 16. listopada 1930. godine 25. godišnjicu rada. Proslava je počela misom u crkvi sv. Đurđa na Pilama, poslije koje je održana svečana akademija u restoranu Europa na Pilama. Predsjednik društva meštar Družbe Braće Hrvatskog Zmaja govorio je o historijatu družbe. Akademiji je prisustvovala i veliki meštar Družbe Hrvatskog Zmaja dr. Emilij Laszowski.³⁵⁵ Kao kulturno-prosvjetno društvo u Dubrovniku djelovalo je i Društvo *Anica Bošković* koje je održavalo poučno-zabavne sastanke u korist humanitarnih akcija kao što je bio *Božični darak starosti*. Kratko predavanje održao je i dr. Vlaho Kojaković o kršćanstvu i karitativnom radu.³⁵⁶

Krajem 1930. u Dubrovniku je formirana Dubrovačka glazbena matica, sastavljena od Dubrovačke filharmonije, Pjevačkog društva Dubrava, Srpskog pjevačkog društva *Sloga i Crkvenog pjevačkog društva*. Ujedinjeni u spomenutoj matici svake godine održavali su velike zajedničke glazbene priredbe – vokalno-instrumentalne koncerte u gradu i na gostovanju u drugim gradovima.³⁵⁷

Dubrovnik su u svibnju 1930. posjetili članovi PEN kluba iz Beograda na njihovom putu kroz Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru. Vodio ih je srpski političar Milan Grol. U Luci Gruž su ih dočekali predstavnici Dubrovačke općine i kulturnih ustanova i društava. Udruženje PEN klubova je međunarodna organizacija pjesnika, dramskih umjetnika, esejista, izdavača i romanopisaca. Odsjeli su u Hotelu Lapad i razgledali grad i gradske zidine, Lokrum i ostale dubrovačke znamenitosti. Navečer je održana akademija na kojoj su govorili Milan Grol i Milan Bogdanović, a svoje radove su čitali Desanka Maksimović, Milan Crnjanski i Gustav Krklec.³⁵⁸

U Dubrovniku je djelovao pododbor društva *Kneginja Zorka*; dana 3. prosinca 1930. proslavilo je u Dubrovniku krsnu slavu sv. Andreja Prvozvanoga sjećanjem kolača i akademijom. Pododbor je počeo djelovati 1929. godine, a nastao je od bivše Dobrotvorne zadruge Srpkinja Dubrovkinja. Navedeni pododbor brinuo se o zbrinjavanju i potpomaganju sirotinje odrasle i mladeži, brinući se o moralnom i domaćinskom odgoju srednjoškolskih djevojaka. Proslava dana krsne slave ovog društva prisustvovali su vojni i civilni predstavnici vlasti, škola, društava i članovi pododбора. Sjekao se slavski kolač.³⁵⁹

³⁵⁴ *Narodna svijest*, br. 22. od 4. VI. 1930.

³⁵⁵ Isto, br. 46. od 19. XI. 1930.

³⁵⁶ Isto, br. 46. od 19. XI. 1930.

³⁵⁷ *Tribuna*, br. 94. od 31. XII. 1930. U Dubrovačkoj glazbenoj matici bilo je oko 250 izvođača.

³⁵⁸ Isto, br. 69. od 29. V. 1930.

³⁵⁹ Isto, br. 93. od 24. XII. 1930.

Uz navedena kulturno-prosvjetna društva djelovalo je u Dubrovniku i Hrvatsko starinar-sko društvo koje se bavilo arheološkim iskapanjima na području bivše Dubrovačke Republike i općenito povijesti dubrovačkog kraja. U godini 1929. i 1930. obavljalo je iskapanja u Cavtatu na ostacima starog Epidaura, gdje su pronađeni ostaci života iz rimskog vremena (rimska kuća, vaze, mozaici i drugo). Na godišnjoj skupštini o radu društva govorili su Ivo Kunčević i Ivo Scattolini. Početkom svibnja 1930. izabrano je novo vodstvo spomenutog društva. Za predsjednika je ponovno izabran Zvonimir Nikola Bjelovučić, za potpredsjednika župnik u Gružu Gjuro Krečak, za tajnika fra Bogoljub Velnić, za blagajnika Miho Kisić, za čuvara Ivo Scattolini. U strukovni odbor izabrani su dr. Josip Posedel, profesor Ivan Tolija i Ivo Kunčević.³⁶⁰

Sve jači razvoj turizma u Dubrovniku izazvao je u njemu pojačanu građevinsku djelatnost koja se manifestirala u gradnji novih hotela, pansiona, restorana i drugih ugostiteljskih objekata. Taj je razvoj bio zapažen i u inozemnim turističkim krugovima, zahvaljujući u prvom redu njegovim historijskim spomenicima kao i pogodnim klimatskim uvjetima, ali i onim stranim gostima koji su u Dubrovniku i njegovoj okolicu ljetovali i ugodno se osjećali. Za još jači razvoj turizma u Dubrovniku trebalo je obaviti još mnogo posla, urediti parkove, ceste, ulice, šetališta i drugo. Usporedo s navedenim trebalo je razmišljati i o organizaciji kulturnih priredaba i drugih glazbenih programa, kako da se turisti u vrijeme kad nisu na plažama i izletima zabave. Za takvih razonoda u Dubrovniku nedostajala je na javnim prostorima dnevna i noćna glazba koju im je mogao pružiti jedan orkestar zvan u ono vrijeme *kur orkestar ili turistički orkestar bez kojeg se naš grad s pretenzijama turističkog središta ne može zamisliti*.³⁶¹

Dubrovnik je pretendirao razviti i zimski turizam, ali mu je za to nedostajalo mnogih sadržaja što su sve imali gradovi Italije, Švicarske, Njemačke i Čehoslovačke, a među tim sadržajima su bili kuratni orkestri koji su između ostalog bili prvi uvjet za razvoj zimskog turizma za koji Dubrovnik ima odlične uvjete zbog svoje blage zime. Za realizaciju navedene zamisli angažirali su se Savez za promet stranaca, društvo *Dub*, Dubrovačka filharmonija i dubrovačka omladina. Oni su nadležnima u općini predstavili formiranje profesionalnog orkestra s oko 30 prvoklasnih glazbara. Taj bi orkestar dnevno koncentrirao na javnim mjestima uz besplatan pristup. Svaki mjesec bi taj orkestar u suradnji s Dubrovačkom filharmonijom priređivao veliki simfonijski koncert i druge glazbene festivale i gostovanja i opernih pjevača s prikazivanjem opera i opereta.³⁶² Ovom se projektu načelno usprotivilo Udruženje kafanara i gostioničara, da prethodno nisu bili o svemu tome obaviješteni. Oni su smatrali da je odluka donesena *na prečac i bez ijedne realne podloge i ispitivanja financijske mogućnosti želeći sve to poturati kao*

³⁶⁰ *Narodna svijest*, br. 16 od 30. IV. 1930.

³⁶¹ *Tribuna*, br. 94. od 31. XII. 1930.

³⁶² Isto.

*da je sve to bagatela, a cijena toga je 1 500 000 dinara.*³⁶³ Inače velik dio članstva spomenute Udruge nije bio protiv odluke o osnivanju kur orkestra, samo su tražili prethodne dogovore kada će već sudjelovati u snošenju troškova za taj orkestar. O osnivanju kur orkestra raspravljalo je i općinsko vijeće 27. prosinca 1930. Pisac članka Lav Grisogono pod naslovom „Novi Dubrovnik – oko osnivanja kur orkestra”. Grisogono uočava probleme vezane za osnivanje spomenutog orkestra, ističući uzroke negodovanja Udruge kafanara i gostioničara, s tim da uočava i još neke faktore tog protivljenja. Vezano za navedeno Udruga kafanara i gostioničara je nezadovoljna što se bagateliziraju njihovi stavovi da je osnivanje orkestra skupo. Pisac članka zaključuje da je kur orkestar Dubrovniku neophodno potreban, od kojeg će kafanari i gostioničari imati najveću korist, a zabrinut je što su se u iscrpljenim raspravama oko tog pitanja povukli mladi Dubrovčani, ganut na očajne apele protivnika. Tako su za razvoj novog Dubrovnika ostali samo *starci na bojnom polju za Novi Dubrovnik. Time im Grisogono odaje počast tvrdnjom da su dokazali da stari Dubrovnik koji je iz prošlog krša ovo čudo od ljepote stvorio, koji je iz gole hridi zlato izvadio. Dokazali su (stari Dubrovčani) da stari Dubrovnik voli Novi jer je to njegovo čedo, njegov plod, Novi Dubrovnik je tu. Na omladini je da ovu priliku zgrabi i stvar konačno provede, ali neka dobro paze na one koji vole da budu s njima i oko njih. Iz rada treba isključiti one sveznajuće, koji su 27. decembra u tom pogledu ispit odlično položili. Jer jedno iskustvo više – jedno razočaranje manje.*³⁶⁴

Kulturne djelatnosti u 1931. i 1932.

Iako Dubrovnik ni u 1931. godini nije imao ni jednu profesionalnu kulturnu ustanovu (glazbenu, kazališnu folklornu i drugu), on nije bio u tom pogledu nimalo zapušten. Dapače, velik broj kulturnih udruženja koja su svoju djelatnost temeljila na amaterskoj, dobrovoljnoj osnovi izvodio je koncerte i kazališne predstave na profesionalnom nivou zahvaljujući talentu, zalaganjem i ljubavi prema gradu u kojem su živjeli i u kojem su mnogi bili i rođeni. Navedena konstatacija proizlazi iz ocjene onodobnih profesionalnih kritičara – glazbenih, kazališnih, pjevačkih i drugih.

Dubrovačka filharmonija

Umjetničkim dostignućima na području glazbene umjetnosti daleko pred svima prednjačila je svojim izvedbama Dubrovačka filharmonija koja je pod vodstvom dirigenta Josefa

³⁶³ Isto.

³⁶⁴ Isto, br. 95. od 8. I. 1931.

Vlaha Vrutickog postizala zavidne uspjehe izvedbama na vrhunskom umjetničkom nivou, koji nije zaostajao za profesionalnim umjetnicima. Tako glazbeni kritičar dr. W. Hochecker u listu *Tagespost* iz Graza o Dubrovačkoj filharmoniji piše sljedeće: *Iz programa se vidi da je to 63. simfonijski koncert koji se održava u ukusnim prostorijama Oficirskog doma. Sam orkestar je sastavljen od profesionalaca i amatera čini najbolji utisak. Topli, puni gudačkog unisona, čisti duvalački pasaži i prije svega odrešit, egzaktan ritam dokazuje da u Dubrovniku razumiju muzicirati.*³⁶⁵ Spomenuti glazbeni kritičar posebno izdvaja dirigenta Vrutickog za kojeg navodi da je snažna glazbena ličnost koja znade oduševiti ne samo interprete nego i publiku te da *sugestivna snaga njegove palice prosto zadivljuje kao i muzička predanost sa kojom muzičari slijede njegove intencije služila bi na čast svakom velikom orkestru.*³⁶⁶ Kritičara je iznenadilo stilsko osjećanje koje su pokazali dirigent i orkestar za Wagnera, od kojeg su izvedeni fragmenti iz Lohengrina Tannhausera i Rienzija. Sam izbor djela koja je izvodila Dubrovačka filharmonija prema kritičaru *pokazuju umjetnički ukusnim koji ih je odabrao.*³⁶⁷ Čitav program po mišljenju kritičara Hocheckera bio je u jednom *svježem nikako rastrgnutom tempu, naročito heroički elementi (rogovi i trublje) postigli su lijepa djelovanja.*³⁶⁸

Dubrovačka filharmonija često je nastupala sa zborom Pjevačkog društva *Dubrava*. Koncerte zajednički izvedene Dubrovčani su posebno cijenili, zato su redovito su punili prostor kada su navedena društva zajednički nastupala. Jedan od prvih koncerata u 1931. Dubrovačka filharmonija održala je 1. ožujka u Oficirskom domu na kojem su izvedene skladbe Händela, Borodina, Rogowskog, Webera i Saint-Saënsa. Izvjestitelj s tog koncerta nastup Dubrovačke filharmonije pozitivno ocjenjuje, konstatiravši njezin vidan napredak od prvih početaka do tada, pri tome posebno ističe dr. Šlause i dirigenta Vrutickog. Prilikom dočeka kraljice Marije u Dubrovnik, Filharmonija je u Bondinom teatru postigla veliki uspjeh zajedno sa zborom Pjevačkog društva *Dubrava*.

Rudolf Ponnvitz, koji je više godina ljetovao na Koločepu, napisao je članak o dirigentu Vrutickom u listu *Prager Pres* prikazavši njegovu glazbenu djelatnost u Dubrovniku, istakavši njegovo značajno djelo *Te Deum* za solo glasove, mješoviti i dječji zbor i veliki orkestar, ocijenivši ga monumentalnim.³⁶⁹ Dana 13. svibnja Dubrovačka filharmonija održala je i drugi koncert u Oficirskom domu u kojem je prema ocjeni izvjestitelj dirigent Vruticky program Dubrovačke filharmonije vodio *postupno modernističkom pravcu*, što kaže nije lako jer za-

³⁶⁵ Isto, br. 108. od 2. VI. 1931.

³⁶⁶ Isto.

³⁶⁷ Isto, to su Gotovac, Musorski i Wagner.

³⁶⁸ Isto.

³⁶⁹ Isto, br. 98. od 2. II. 1931.

*htijeva veliki trud i strpljivost.*³⁷⁰ Glazbenici Dubrovačke filharmonije u rujnu 1931. počeli su pripreme za glazbenu godinu 1931./1932. Objavljen je i glazbeni program za navedeno razdoblje. U tom programu vježbat će se nove skladbe Haydna, Mozarta, Beethovena, Wagnera, Rimskog Korsakova, Glazunova, Smetane i Gotovca, ali i Verdija, Rossinija i Ravela. Posljednji koncert u 1931. godini Dubrovačka filharmonija održala je 18. studenog u dvorani Oficirskog doma. Na programu su bile skladbe Haydna (*Simfonija u c-duru*), Berlioza (*Rimski karneval*), Glazunova (*Koncertni valcer*) i Verdija (*Nabucco* – uvertira).

Pjevačka društva

Dubrovnik je nakon proglašenja diktature 1929. imao tri vrhunska pjevačka zbora: zbor Pjevačkog društva *Dubrava*, zbor Srpskog pjevačkog društva *Sloga* i Crkveni (katolički) pjevački zbor. Četvrti zbor Hrvatskog društva *Gundulić* nije djelovao jer je za vrijeme diktature bila zabranjena njegova djelatnost. O petom zboru Radničkog društva *Zora* malo se zna jer tadašnji tisak nije pratio njegovu djelatnost.

Crkveni mješoviti pjevački zbor u najvećem dijelu nastupao je u dubrovačkim crkvama za vrijeme crkvenih svečanosti nedjeljom i blagdanima (najviše mise), ali i samostalno na koncertima. Tako je Crkveni mješoviti zbor na blagdan Velike Gospe 1931. nastupio na pontifikalnoj misi u dubrovačkoj katedrali izvevši velebnu kompoziciju Furlotteve *Missa festiva*, a nastupio je s Pjevačkim društvom *Dubrava* i na blagdan Svih svetih na dubrovačkom groblju Boninovo novim programom kompozicija prikladnim za crkvu. Crkveni pjevački zbor po mišljenju pisca članka „Muzički život u našem gradu” ušao je u novu fazu svog djelovanja kada se u katoličkim crkvama *pjeva bolje nego se ikada pjevalo, a i ukus i shvaćanje publike je postepeno izmijenjeno.*³⁷¹

U srpskoj pravoslavnoj crkvi u Dubrovniku za vrijeme bogoslužja pjevao je zbor *Sloga*. Mladi članovi tog društva dali su društvenom radu jači impuls što treba zahvaliti dirigentu Rogovskom koji ih je vježbao. Poseban uspjeh zbor je imao izvedbom kompozicije *Blagodarjenje* čiji je autor Rogovski. U to vrijeme zbor *Sloga* izveo je repertoar svjetovne glazbe, ali tu orijentaciju dao im je spomenuti dirigent.³⁷² Zbor *Sloga* je na kraju godine 1931. priredio svoj prvi javni koncert u kojem je zahvaljujući dirigentu Rogovskom zbor *bio dobro stilski raspo-*

³⁷⁰ Isto, br. 107. od 13. V. 1931. Među slušateljima bilo je i Rusa emigranata koji su zajedno s Dubrovčanima pljeskom pozdravili simfonijsku pjesmu *Noć na brdu* koju je izvijestitelj ocijenio odličnom.

³⁷¹ Dubrovačka tribuna, na Božić 1931.

³⁷² Isto.

ređen čistom slavenskom linijom dokazavši da je repertoar slavenske muzike neiscrpan i toliko bogat da je nepotrebno posezati za tuđim stvarima.³⁷³

Svjetočno zbornu pjevanje u Dubrovniku tridesetih godina prošlog stoljeća bilo je zastupano u repertoaru Pjevačkog društva *Dubrava*, koje je nesumnjivo bilo najbolji i najuvježbaniji zbor u Dubrovniku. On je u Dubrovniku djelovao od 1891. godine.³⁷⁴ Na programu ovog zbora bile su često najmodernije zborne kompozicije. *Preko Dubrave upoznala se naša muzička publika sa suvremenim kompozitorima zborne muzike, a njihov umjetnički pravac bio je oslobođen nacionalno plemenskih veriga pa postavlja na zbor zajedno sa kompozitorom veoma teške zahtjeve.*³⁷⁵ *Suvremene kompozicije nisu imale ničeg zajedničkog s naputnicama, poputnicama i davorijama sa kojima su se nekad predratni zborovi producirali, svladavajući samo notalni dio vježbe.*³⁷⁶ Pjevačko društvo *Dubrava* održalo je 18. travnja u Oficirskom domu u Dubrovniku koncert koji je po mišljenju izvjestitelja pokazao da je po svom kvalitetu *nad običnim pjevačkim institucijama s izvedenom umjetničkom i nacionalnom fizionomijom, te da naša horska umjetnost predstavlja moćni izraz narodnog genija i narodne duše.*³⁷⁷ Na tom je koncertu zbor pjevao kompozicije J. Gotovca, B. Joksimovića, F. Lhotke, M. Milivojevića i S. Mokranjca. Bio je to stoti koncert *Dubrave*.³⁷⁸ Pjevačko društvo *Dubrava* krajem travnja 1931. organiziralo je zabavu pod naslovom *Ples cvijeća*. Na tom plesu članice u zboru pjevale su u narodnim nošnjama. Dubrovačke novine su izvještavale da se ples očekuje s velikim interesom, a prisustvovala mu je *mnogobrojna turistička elita koja se u to vrijeme našla u Dubrovniku i na dubrovačkoj rivijeri.*³⁷⁹ Ples je održan u Oficirskom domu. Na plesu je organizirana revija narodnih nošnji, a prisustvovalo mu je oko 500 osoba od kojih je 300 bilo turista, koje izvjestitelj označava da su bili *iz redova internacionalne elite.*³⁸⁰ Na plesu je obavljen i izbor *Kraljice plesa*, a za kraljicu je izabrana Duška Banac. Izvjestitelj ozračje na plesu dočarava ovim riječima: *Svuda je strujao*

³⁷³ Isto. Za dirigenta Rogovskog izvjestitelj konstatira da je svaku pjesmu odabrao individualno, a svaku riječ preveo na svoj originalni tonski jezik. Od solista posebno su se isticali Vukuic Radulović, Franica i Marija Sessa i Dara Trojanović.

³⁷⁴ *Tribuna* br. 105. od 29. IV. 1931. *Dubrovačka tribuna* počela je izlaziti u Dubrovniku 12. veljače 1929. 2. veljače 1930. list se zvao *Tribuna* (bez dijela dotadašnjeg naziva „Dubrovačka”. Od broja 109/1931. ponovo se u broju 110. 1931. naziva *Dubrovačka tribuna*.

³⁷⁵ Isto. Autoru je očito režimski orijentiranom kao što je i *Tribuna*, vidi se, bilo jako važno to istaći.

³⁷⁶ Isto.

³⁷⁷ *Tribuna* br. 105. od 29. IV. 1931.

³⁷⁸ Isto.

³⁷⁹ Isto, 104 za Uskrs.

³⁸⁰ Isto.

život i elegancija.³⁸¹ Ovogodišnji cvjetni ples znatno je nadmašio prošlogodišnji. Autor dekoracija bio je Jozo Dražić, a autor umjetne električne dekoracije bio je inženjer elektrotehnike Milan Baletin. Za mnogobrojne strane goste organizirana je bila revija narodnih nošnji. Primjerke te nošnje organizator plesa posudio je iz cijele države, a skoro čitav zbor *Dubrave* bio je u narodnim nošnjama.

U Dubrovniku su 1931. godine gostovali zborovi iz Jugoslavije i inozemstva. Dubrovački tisak je izvijestio da je na Uskršni ponedjeljak u Dubrovniku gostovalo sarajevsko Kulturno-umjetničko društvo *Trebević*. Ono je nastupilo s repertoarom modernih i manje poznatih skladbi. Osim zbora *a capella*, zbor je izvodio uz pratnju Dubrovačke filharmonije zbarsko djelo iz *Tonnhauera* i *Lohengrina*.³⁸² Gosti iz Sarajeva program su izveli u Bondinom teatru, a u njihovom programu bile su zastupljene skladbe Rudolfa Matza, Frana Lhotke, Stevana Mokranjca, Ivana Zajca i Borisa Papandopula.³⁸³

Sredinom svibnja 1931. u Dubrovniku je gostovala *Glazbena matica iz Ljubljane*. Njezin zbor je do dolaska u Dubrovnik postigao mnoge uspjehe ne samo izvodeći jugoslavensku zabavnu već i stranu glazbu. Smatran je jednim od najboljih slovenskih pjevačkih zborova koji je dubrovačka publika srdačno pozdravila.³⁸⁴ U lipnju 1931. u Dubrovniku je gostovalo poljsko pjevačko društvo *Eho* s koncertom koji je održan pred dubrovačkom katedralom. S 36 pjevača zbor *Eho* je nastupio pred dubrovačkom publikom s pjesmama koje *izražavaju čistu poljsku dušu*, a za primjer te duše navodi se u izvještaju o nastupu *Eha* skladba *Davno poljsko očitovanje ljubavi* od skladatelja Galla.³⁸⁵ Izvjestitelj s tog koncerta hvali poljske pjevače da je svaki posjedovao dobar i zreo glas, a da su se u zboru isticali odlični tenori s visokim registrom, a basovi sa *zaobljenim sonornim tonom*.³⁸⁶ Bez sumnje izvjestitelj s koncerta konstatira da zbor *Eho* pripada u red najboljih muških zborova koje je dubrovačka publika poslije rata slušala.

Pjevačko društvo *Dubrava* i *Sloga* goste su primili srdačno, s njim su se družili, na koncertu su im predali vijence, a *Dubrava* ih je povelu u Ston. *Eho* je nastupao i u crkvi Male braće pjevajući religiozne pjesme.

Na povratku s gostovanja po južnoj Srbiji i Grčkoj Jugoslavenski akademski zbor *Mladost – Balkan* gostovao je i u Dubrovniku gdje je stigao 23. srpnja 1931. Dočekali su ga kasno

³⁸¹ Isto. Autor članka na kraju zaključuje da će ova priredba na kojoj su *naši gosti bili iznenađeni koliko divnim narodnim nošnjama, toliko ukusom naših elegantnih dama, veoma su podesne i korisne za razvitak i reklamu dubrovačkog turizma.*

³⁸² Isto.

³⁸³ Isto.

³⁸⁴ Isto.

³⁸⁵ *Dubrovačka tribuna*, br. 110. od 25. VI. 1931.

³⁸⁶ Isto.

u noć predstavnici pjevačkih društava iz Dubrovnika. U Dubrovniku su boravili samo jedan dan i tog dana, 24. srpnja pred katedralom pred brojnom publikom. Dirigent im je bio Jakov Gotovac.³⁸⁷ *Mladost – Balkan* je bio zagrebački studentski zbor koji je nastao fuzijom dvaju zborova, zbora *Mladost* i zbora *Balkan*. Ovaj je zbor u Dubrovniku gostovao 1929. godine. *Dubrovačka tribuna* je njegov nastup u Dubrovniku objavila na prvoj stranici pod naslovom: *Zdravo nosioci jugoslavenske pjesme*. Repertoar ovog zbora temelji se uglavnom na skladbama jugoslavenskih skladatelja kojima je zbor u inozemstvu prezentirao jugoslavensku glazbu. U Dubrovniku je također nastupio s navedenim programom, za koji novinar *Narodne svijesti* tvrdi sljedeće: *I ovaj je koncert prikazao sve umjetničke kvalitete ovog solidnog zbora koji može da solidno reprezentuje jugoslavensku pjesmu i u inozemstvu*.³⁸⁸ Po izvjestitelju *Narodne svijesti* lirski tenori u zboru su Mijo Krstulović i Ante Kragić. *Duša zbora je maestro Jakov Gotovac koji je majstorski dotjerao zbor do najmanjih fnesa, pa je publika oduševljeno pljeskala iza svakog komada, osobito iza skladbi Gotovca, Lhotke i Parača*.³⁸⁹

Dubrovačko kazališno društvo

Nakon financijskih problema koje je ovo društvo imalo u 1930. godini ono je u 1931. smanjilo svoju djelatnost. Dana 22. veljače ono je pred dubrovačkom publikom nastupilo s Nušićevom komedijom *Svet* u Bondinom teatru. Prije početka predstave prisutnima je o Branislavu Nušiću govorio član Dubrovačkog kazališnog društva Vlaho Turčinović. Izvjestitelj je o navedenoj predstavi konstatirao da je izvedena s *mnogo volje razumijevanja i da su dvije glavne bile u rukama glumaca Petričevića i Kriletća*.³⁹⁰ Sredinom ožujka 1931. Dubrovačko kazališno društvo izvelo je u Bondinom teatru, kako tvrdi izvjestitelj, vrlo uspješno Strinbergovu dramu *Otac*. U sljedećem nastupu Dubrovačkog kazališnog društva pred dubrovačkom publikom izvedena je drama *Grbavac* koju je kao i ostale režirao Bogdan Bogdanović. Izvedbu ove drame kazališni kritičari su ocijenili vrlo uspješnom jer se *mogla opaziti neka praznina koja je u diletantskim nastupima dosta obična*.³⁹¹ Glumci Dubrovačkog kazališnog društva u Bondinom teatru dubrovačkoj publici prikazali su Nušićevu komediju *Gospođa ministarka*. Izvedba je od novinskih kritičara ocijenjena dobrom te da ne izlazi iz *dosadašnjih okvira satire malograđanskog činovničkog života*³⁹² s tim što su komični prizori novi i imaju uspjeha, i doista

³⁸⁷ *Dubrovačka tribuna*, br. 113. od 26. VII. 1931.

³⁸⁸ *Narodna svijest*, br. 31. od 29. VII. 1931.

³⁸⁹ Isto.

³⁹⁰ Isto, br. 16. od 15. IV. 1931.

³⁹¹ *Tribuna*, br. 101. od 20. III. 1931.

³⁹² Isto.

nasmiju publiku. Kritičari hvale režiju i glumu Bogdana Bogdanovića i gđe Petković Labaš, koji su bili vrlo dobri interpretatori svojih uloga.³⁹³ Dubrovačko kazališno društvo prikazalo je i komediju *Ubij me*, a izveli su ju prema izvješću lista *Tribuna s dosta veselosti i duha glumci gđa Osmak, Peko Soldatić i Bogdan Bogdanović. U drugoj polovici 1931; glumci Dubrovačkog kazališnog društva izveli su nekoliko kazališnih predstava: Raj na zemlji*, od nepoznatog autora, dramu *Topas* i komediju iz ličkog života Čvor. Izvještavajući o prikazu djela *Topus* autora Pagnola konstatira se da je to *djelo naših dana, te da je zato aktualno*. U njemu se navodi da se u njemu ukrštavaju dva naziranja, skrajni idealizam i grubi materijalizam oličen u Topasovoj ličnosti, a u njemu se ističu glumci Bogdanović, Kriletić i Šapro.

Kazališna gostovanja

Od uspostave Zetske banovine (1929.) u Dubrovniku je svake godine od kraja 1931. gostovalo Narodno pozorište Zetske banovine. Na čelu te kazališne družine bio je nestor jugoslavenskih glumaca i poznati kazališni organizator Mihailo Marković. To je kazalište imalo kvalitetne glumce i vrlo solidnu kostimografsku i dekorativnu opremu. Gostovanje navedenog kazališta uslijedilo je krajem studenog 1931. Na ovom gostovanju glumci Narodnog pozorišta Zetske banovine prikazali su dramatiziranu Tolstojevu *Kreutzerovu sonatu*, komediju *Dobra vila* Franca Molnara i Krležinu dramu *Gospoda Glembajevi* koju je režirao Slavko Batušić. Uz navedeno, spomenuto kazalište prikazalo je i dramu *Moral gospođe Dulske*, pa operetu Blum Ervina *Ja te varam jer te ljubim*. Uz navedeno, u Dubrovniku su 1931. gostovali članovi Narodnog kazališta iz Zagreba i to primabalerina Margarita Froman, solopjevač Maks Froman te operetni tenor Milan Šepet. Glumci iz Zagreba svoj su program izveli na bini Hotela Gradac. Inače, u bašči hotela *Gradac* organizirale su se i atraktivne priredbe. Prostor Hotela Gradac bio je prijatno sastajalište najšire domaće i strane publike. Atraktivnost priredaba bila je u nastupu odličnih glumaca koji su dolazili u Dubrovnik. Od 22. do 28. srpnja 1931. na navedenom prostoru nastupao je glumac i režiser Hans Turke iz Dresdena. Posebne uloge imale su dvije Engleskinje iz Malte.³⁹⁴

Dubrovačka biblioteka, čitaonica i muzej

Dubrovačka biblioteka se u 1931. postupno popunjavala sve većim brojem knjiga. Početkom veljače 1931. biblioteka je dobila prostorije u zgradi u kojoj je djelovalo Pjevačko društvo

³⁹³ Isto. Posebno je po mišljenju autora članka bila izražena gluma u završnoj sceni *umiranja koja je kod publike ostavila jak utisak*.

³⁹⁴ *Dubrovačka tribuna*, br. 114. od 26. VII. 1931.

Dubrava i Društvo *Dub* koje je 1930. osnovalo biblioteku, a 1931. dubrovačka općina je osnovala čitaonicu. Navedenim je smatrano da su u Dubrovniku učinjeni veoma značajni i veliki kulturni događaji. Autor članka je smatrao da su tim osnivanjem završena nastojanja generacija Dubrovčana koji su željeli u svom gradu imati biblioteku i čitaonicu. Režimska *Dubrovačka tribuna* je smatrala da je režim koji je bio do 1929. odgovoran što Dubrovnik nije prije dobio biblioteku i čitaonicu. Međutim, navedena tvrdnja je vrlo upitna jer bi trebalo temeljito istražiti zašto do toga nije i prije došlo, recimo 1900. Tvrdnja da su prilike prije 1929. onemogućavale formiranje biblioteke u Dubrovniku formulirana je ovim riječima: *Trebalo je da se poslijeratna atmosfera ekstravaganca u svim pravcima društvenog života raščisti, da se ratom rastreseni duh izmahnito i opet smiri, pa da nastupi doba novog društvenog stvaranja.*³⁹⁵ Biblioteku i čitaonicu Dubrovnik je trebao imati mnogo ranije i to kao grad u kojem se vjekovima gajila lijepa knjiga, i u kojem je, kako *Tribuna* tvrdi, *tradicionalni duh prešao u fazu novih pregnuća i stvaranja.*³⁹⁶ Utemeljenje biblioteke i čitaonice autor članka u *Tribuni razabire dolazak novih pregalaca koji su spremni promijenjenim duhom nastaviti dijelom obnove dubrovačke duše u ljepoti i slavi svijetlih tradicija.*³⁹⁷ Spomenute konstatacije o djelovanju filharmonije, pjevačkih zborova biblioteke i čitaonice u Dubrovniku pokazuju da se politika uvelike mijesala u djelatnosti kulture Dubrovnika, iako ih je malo ili nimalo pomagala. Otvaranje biblioteke i čitaonice popunilo je u Dubrovniku veliku kulturnu prazninu koja se manifestirala potrebom društvenog sastajanja, pa su te novoosnovane kulturne institucije postale pravo živo dnevno sjecište ljudi njihovih misli i duha što je mnoge otrglo od letargije i defetizma formiranjem njihovih sijela, razgovora, međusobnog upoznavanja i izmjene mišljenja.

Neosporno je da se Dubrovnik 1931. uvelike duhovno obogatio, čemu je najviše doprinijelo djelovanje *Duba*, Pjevačkog društva *Dubrava*, Dubrovačke filharmonije, pa i Dubrovačkog kazališnog društva. *Njihovo djelovanje stvorilo je novo mnijenje koje se više nije moglo zaobilaziti i koje je trebalo respektirati jer su oni bili stvaratelji duhovnog života u Dubrovniku*

Godine 1931. dubrovačka općina rješavala je pitanje muzeja u Dubrovniku koji je bio smješten u vrlo nepovoljnim uvjetima. U Dubrovniku je postojao i Arhiv Dubrovačke Republike, a postojali su i prijedlozi da se osnuje i Društvo za upoznavanje dubrovačke prošlosti koje bi se bavilo istraživanjem bogate dubrovačke prošlosti. Početkom 1931. javila se u Zagrebu ideja zaštite spomenika i prirodnih ljepota. Donesena je i Rezolucija 35 kulturnih društava i ustanova. Navedeno pitanje pokrenuo je predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dr. Gavro Manojlović i potpredsjednik arhitekt Martin Pilar. Sve navedeno pokrenuto je radi očuvanja arhitektonskih spomenika od velike historijske i umjetničke vrijednosti koje

³⁹⁵ *Tribuna*, br. 99. od 24. II. 1931.

³⁹⁶ Isto.

³⁹⁷ Isto.

predstavljaju ogromno narodno blago. Navedeno je pokrenulo i Dubrovčane, očekujući od te akcije pomoć za spašavanje dubrovačkih spomenika, odobrenjem od strane države. Nažalost, u 1931. godini ostalo je samo na Rezoluciji.³⁹⁸ Kad je riječ o vrijednim dubrovačkim spomenicima, potrebno je pritom spomenuti Biskupsku pinakoteku koju je utemeljio dubrovački biskup Josip Marija Carević. Od izbora za biskupa 1929. stalno je bio u brizi za očuvanje umjetničkog blaga koje posjeduju dubrovačke crkve i Dubrovačka biskupija. Biskup je obilazio crkve i razgledavao crkvene inventare. Tako je prikupio sve značajnije slikarske radove majstora prošlih stoljeća i privremeno ih postavio u veliku plavu dvoranu svoje rezidencije.³⁹⁹

Od vremena formiranja biblioteke mnogi Dubrovčani i Dubrovčanke koji su imali izraženi osjećaj za Dubrovnik i njegovu kulturu darivali su knjige svojih biblioteka dubrovačkoj biblioteci, a i vrijedne umjetničke slike. Tako je udovica pokojnog admirala Ziglera Nina, rođena grofica Caboga, Dubrovniku poklonila portret velikog dubrovačkog domoljuba i državnika Marojice Caboga. Obitelj pokojnog Bože Kondenara darovala je Dubrovačkoj biblioteci nekoliko stotina vrlo vrijednih knjiga svojeg pretka koji je bio dubrovački činovnik i koji se interesirao za književnost, povijest i pravo.⁴⁰⁰ Drugi darovatelj Dubrovačke biblioteke bilo je društvo Sokola Kraljevine Jugoslavije u Dubrovniku, koje je darovalo sve knjige svoje biblioteke na stranom jeziku. Darovane knjige su beletrističkog karaktera.⁴⁰¹ Marija Conti pl. Cadassamare i Ane pl. Ziegler-Pucić, rođene grofice Caboga, darovale su Dubrovačkoj biblioteci sve knjige koje su bile vlasništvo njihove majke Jele, grofice Caboga. Među tim knjigama nalazi se znatan broj njemačkih, talijanskih i francuskih klasika i nekoliko značajnih historijskih djela, kompleti časopisa, rječnici i jedna enciklopedija (ne navodi se koja). Ovaj poklon za Dubrovačku biblioteku bio je od velike važnosti jer su knjige pripadale jednoj od najstarijih dubrovačkih vlastelinskih obitelji čiji su se preci isticali kao dubrovački državnici.⁴⁰²

Znanstvena, stručna i općeobrazovna predavanja nastavljena su i u 1931. u prostorijama Katoličkog društva Bošković. Jedno od takvih predavanja bilo je predavanje s projekcijama o sjevernoj i zapadnoj Africi. Predavanje s projekcijama iz navedenog područja održano je u Kuparima u okviru prve javne konferencije profesora francuskih ferijalnih tečajeva na kojima je bio predavač prof. L. Rey.

Krajem 1931. u Dubrovniku se naveliko govorilo o uvođenju ton-kina. Planiralo se projektor za ton-kino smjestiti u Bondinom teatru. Međutim, skupština vlasnika loža Bondinog teatra odbila je zahtjev jednog vlasnika koji je tražio da se u tim prostorijama smjesti ton-ki-

³⁹⁸ *Tribuna*, br. 104.– Uskrs 1931.

³⁹⁹ *Dubrovačka tribuna*, br. 118. od 20. IX. 1931.

⁴⁰⁰ Isto, br. 113. od 26. VII. 1931

⁴⁰¹ Isto, br. 117. od 9. IX. 1931.

⁴⁰² Isto, br. 119. od 7. X. 1931.

no.⁴⁰³ U toj situaciji javila se dubrovačka općina i pronašla prostor u kojem će se smjestiti projektor i u kojem će se prikazivati ton-filmovi. Po gradu su kolale razne verzije o ton-kinu. Neki su bili skeptični govoreći *Još se ne zna hoćemo li ove sezone imat i onog starog mutavca, a kamo li moderno to kino. Dubrovačka tribuna* je zabilježila da će se uskoro u Bondinom teatru pojaviti ton-filmovi te da je nabavljena u inozemstvu potrebna aparatura koja da je već opremljena u Dubrovnik, a da će se ton-filmovi privremeno prikazivati u Bondinom teatru dok se ne izgradi novi lokal za prikazivanje ton-filmova.⁴⁰⁴ Nijemi film prikazivao se u kinu Apolo⁴⁰⁵. U isto vrijeme po Dubrovniku se uvelike reklamiraju američki radioaparati marke FADA. U reklamnim oglasima isticalo se da je ta marka radioaparata najbolja, pa da je u kavani *Dubravka instaliran radio aparat te marke. Lijepi salonski primjerak Radio FADA instaliran je u tren pod kontrolom poznatog stručnjaka u rado tehnicu inženjera Baletina.*⁴⁰⁶ Tu su marku Dubrovčani prihvatili. U sali Srpskog pjevačkog društva *Sloga koristio se radio navedene marke gdje se plesalo na muziku koju je emitirana iz Pešte, Beča, Praga i Varšave.*⁴⁰⁷

Sva kulturna društva u Dubrovniku u 1932. nastavila su djelatnost. Dubrovačka filharmonija je u siječnju 1932. održala 68. javni koncert s kojim je otvorila svečanosti sv. Vlaha. Za filharmoniju su mnogi Dubrovčani isticali da predstavlja najmlađu, ali i najbolju *kulturnu tekovinu novog Dubrovnika.*⁴⁰⁸ Dana 17. ožujka Dubrovačka filharmonija održala je svoj drugi koncert u 1932. i time obilježila svoj 69. javni nastup u Oficirskom domu. Program ovog koncerta bila je Beethovenova V. simfonija i Kozakova *Ruska zvona*. Izvjestitelj s koncerta tim povodom navodi da je izvedba *izazvala silan efekt u publici i da se dirigent Vruticki dokazao na dirigentskom pultu sigurnim, te da se u roku od nepunih osam godina Dubrovačka filharmonija afirmirala uvijek, od svog početka propagiranjem prave simfonijske glazbe doprijevši do zamašnog broja svojih priredaba.*⁴⁰⁹ Sedamdeseti simfonijski koncert u Dubrovniku Dubrovačka filharmonija održala je krajem travnja 1932. u Oficirskom domu za koji se u *Narodnoj svijesti* tvrdi da se može smatrati najuspjelijim do tada.⁴¹⁰ Na programu su bili samo moderni klasici i to isključivo Slaveni: Smetana (*Iz čeških lugova i krajeva*) i Rimski Korsakov (*Ruski Uskrs*) u

⁴⁰³ Isto, br. 125. od 30. XI. 1931.

⁴⁰⁴ Isto, br. 122. od 18. X. 1931.

⁴⁰⁵ Isto.

⁴⁰⁶ Isto, br. 125.

⁴⁰⁷ Isto, br. 124. od 27. X. 1931. Veliki radio FADA namješten u sali prisutnima je reproducirao baletnu glazbu navedenih radiostanica na tako precizan način da je sve plesače oduševljavao. Publika je dugo sa zadovoljstvom slušala *bistru i nesmetanu reprodukciju prvo domaćih stanica Beograd, Zagreb i Ljubljana, a i onih najudaljenijih u Europi i izvan nje.*

⁴⁰⁸ Isto., br. 139. od 26. I. 1932.

⁴⁰⁹ Isto, br. 146/147. od 27. III. 1932.

⁴¹⁰ *Narodna svijest*, br. 12. od 23. III. 1932

prvom dijelu koncerta. U drugom dijelu koncert izvedena je simfonijska poema *Finnaldia od Sibeliusa*. Na završetku je izveden *Slavenski marš* Čajkovskog koji je prisutne osvojio *snažnom instrumentalizacijom i pregnantnom melodikom svakomu Slavenu omiljelih pjesama, što je pravi epos ruskog panslavizma.*⁴¹¹ Kao i obično velike hvale za uspjeh Dubrovačke filharmonije daju se dirigentu Vrutickom koji se s malo pokreta nameće cijelom orkestru te da je izvedba *plod njegovog strpljivog artističkog rada kojim uzdrži Filharmoniju u zamjernoj visini.*⁴¹² Izvjestitelj s koncerta nije zadovoljan odnosom Dubrovčana prema filharmoniji. Žali se što dvorana na koncertima nije puna, što pokazuje da Dubrovnik još nema pravog smisla za ovu tako važnu instituciju, koja Dubrovnik pred vanjskim svijetom može bolje predstaviti od nekih *suvišnih i za sadašnje vrijeme nepotrebnih investicija.*⁴¹³ Zato autor članka Dubrovniku savjetuje da ako ne želi biti varoš, neka bude kao ostali kulturni gradovi, jer filharmonija nije nikakav luksuz nego puka potreba.⁴¹⁴ Od navedenog koncerta do ljeta 1932. Dubrovačka filharmonija održala je još dva koncerta. Nakon oduljeg muka, kako navodi *Narodna svijest*, Dubrovačka filharmonija ponovo se javlja na glazbenoj sceni Dubrovnika 10. prosinca 1932. I ovaj put njezin 73. koncert kao i prethodni na programu imao je klasičnu glazbu i prvi se put izvodila uvertira dirigenta Vrutiskijeve opere *Kozlovački knez* pa skladbe Mozarta koju je izvodio na violini solist dr. J. Šlaus i Ravelov *Bolero* te na kraju uvertira Rossinijeva *Semiramida* za čiju izvedbu izvjestitelj navodi da je bila *graciozna*. Do ljeta 1932. Dubrovačka filharmonija održala je krajem svibnja 1932. koncert u klosturu franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku. Tisak izvještava da je prostor bio pun i da je živo odobravao svaku koncertnu izvedbu.

Uz Dubrovačku filharmoniju, dubrovačku glazbenu scenu upotpunjavala su tri vrhunska pjevačka zbora čije je djelovanje već opisano. Od nastupa Pjevačkog društva *Dubrava* u 1932. spomenut ćemo njegov nastup održan 12. ožujka na kojem su izvedene skladbe mladih skladatelja Borisa Papandopula, Rudolfa Matza i Antonina Dvořáka. Između ostalog zbor je otpjevao i Dvořákovu humorističku pjesmu *Gozba*. Na ovom koncertu bili su zastupljeni slavenski skladatelji i slavenska glazba.⁴¹⁵ Na koncertu održanom 19. ožujka 1932. zbor *Dubrava* je izveo nekoliko interesantnih skladbi mladih autora *koje iziskuju od izvođača veliku spremu, što je Dubrava sretno prebrodila iako se mjestimično pokazao nedostatak zrelijih glasova.*⁴¹⁶ Cr-

⁴¹¹ Isto, br. 17. od 27. IV. 1932.

⁴¹² Isto,

⁴¹³ Isto.

⁴¹⁴ Isto.

⁴¹⁵ *Dubrovačka tribuna* br. 123. od 27. III. 1932.

⁴¹⁶ *Narodna svijest* br. 11. od 16. III. 1932. Ovaj koncert *Dubrave* bio je njen 106. koncert koji je održan u njenim uređenim prostorijama.

kveni pjevački zbor održao je koncert u crkvi sv. Jakoba na Pločama 1. svibnja 1932.⁴¹⁷ Srpsko pjevačko društvo *Sloga* proslavilo je u siječnju 1932. godišnjicu osnutka. Osnovano je 1874.; dakle slavilo je 56. godišnjicu djelovanja. Proslava je prema izvjestitelju održana u društvenim prostorijama uz veliki broj prisutnih članova i pristaša.

U Lovrijencu 17. lipnja 1932. Dubrovačka glazbena matica održala je vokalno-instrumentalni koncert kojim je dirigirao skladatelj i dirigent J. V. Vruticki. U ovom nastupu Matice sudjelovalo je ovaj puta 220 članova. Bila je to bez sumnje, po mišljenju izvjestitelja, najveća priredba u gradu Dubrovniku.

Dana 23. svibnja 1932. u Dubrovniku je gostovala Mila Budmani, nastupila je u dvorani Narodne ženske zadruge zajedno s Luiggie Malešević, uz pratnju prof. dr. Šlause i Drage Sovina.⁴¹⁸ 4. lipnja 1932. u Dubrovniku je gostovao Toni Baum u dvorani Pjevačkog društva *Dubrava*. Bila je to večer Goetheovih pjesama.

U srpnju 1932. u Dubrovniku je gostovala Livija Nikolajevna Sigalle, *mezzosopran* koja je inače nastupala u milanskoj Scali. Pjevala je u Hotelu Imperijal koju je na klaviru pratila Paula Begović.⁴¹⁹ Na kraju treba spomenuti da su učenici i učenice dubrovačke gimnazije i Učiteljske škole u Sokolani na Duhove prvi put izveli koncert. Evo što o tom koncertu piše *Narodna svijest*: *Priredba je kao cjelina potpuno zadovoljila učenici su izveli program svjetskih velikana Bacha, Smetane, Gouboda, Schuberta, Mendelsohna, Bethovena i Mozarta, ali i domaćih majstora. Hatza, Biničkog, Katića, Vrutickiog. i Milojevića Uz navedene hvale se izvedbe glazbenih solista Ježić, Kihn, Žanetića, a od pjevača solista Poklepovića, Franasovića, i vilioniste Ježića i Barača.*⁴²⁰

Dubrovački tisak svoje čitatelje upoznavao je i o velikim uspjesima pjevača iz Dubrovnika, koji su pjevali izvan domovine. Za Tina Patieru se navodi da je postigao veliki uspjeh u bečkoj Staat operi na kojoj je interpretirao Othela *kao svjetski poznati pjevač, uspoređujući ga s nekad poznatim Tamagnom*. Novinar *Dubrovačke tribune* zaključuje *da Tinov Othelo ne zaostaje za slavnim talijanskim Shakespearovim najvjernijim tumačem*. Na pjevanju i glumi, tvrdi autor članka, *Tinu Patieri u Verdijevom Othelu čestitala je i ondašnja Tamagnova partnerica Desdemona Frenkl Ehresteir.*⁴²¹ U članku „Vanredni uspjeh našeg sugrađanina Rade Kocelja” *Dubrovačka tribuna* piše o njemu i navodi da je učenik čuvenog maestra Giacoma Armanija iz Milana koji je nastupio prošlih dana u Pisi u kazalištu Verdi kao Garmont u operi *Traviata*. Zbog izvanrednog uspjeha postignutog u Pisi, Kocelj je pozvan da u istom kazalištu priredi veliki koncert zajedno sa slavnom pjevačicom Verom Amerigh Rutili gdje će pjevati arije iz opera

⁴¹⁷ Isto, br. 17. od 13. V. 1932.

⁴¹⁸ Isto, br. 22. od 10. VII. 1932.

⁴¹⁹ Isto, br. 32. od 10. VII. 1932.

⁴²⁰ Isto, br. 20. od 18. V. 1832.

⁴²¹ *Dubrovačka tribuna* br. 155. od 28. V. 1932.

Krabuljni ples i Rigoletto.⁴²² Početkom svibnja 1932. *Dubrovačka tribuna* najavljuje gostovanje češkog zbora *Hlahol* s oko 160 pjevača. Zbor je osnovan 1861. godine, a osnovao ga je skladatelj B. Smetana. Zbor *Hlahol* jedan je od najboljih pjevačkih zborova u Europi. U Dubrovnik je nastupao 7. svibnja 1932.; taj je nastup najavljen Dubrovčanima kao najveći glazbeni događaj u Dubrovniku. Zbor *Hlahol* vodio je dr. Vitezslav Novak zajedno s profesorom Korelom Hoffmeisterom. Novak je bio skladatelj i profesor na visokoj školi za kompoziciju.⁴²³

Dubrovačko kazališno društvo u 1932. godini nije bilo tako aktivno kao u prethodnoj godini. Početkom jeseni navedene godine najavljen je nastup dubrovačkih kazališnih amatera s djelima *Svadba u revoluciji*, *U agoniji*, *Pop Ćira i pop Spira*, *Na kraju puta*, *Mister dolar*, *Scampolo*, *Ljubovnici*, *Bez trećeg i Truli dani*.⁴²⁴ Prvi nastup Dubrovačkog kazališnog društva izveden je početkom ožujka 1932. s predstavom *Naš župnik kod bogatih*. Izvjestitelji o izvedbi ovog djela konstatiraju da su glumci imali mnogo nedostatka u izvedbi, bili su neuvježbani, a glumce u tome nije *spasila ni njihova individualna glumačka vrijednost u prikazu ambijent protiv kojeg je župnik vodio nepomirljivu borbu*.⁴²⁵

Ne ulazeći u dublju analizu predstave *Svadba u revoluciji* koja je prikazana 16. listopada 1932. U Bondinom teatru izvjestitelj *Narodne svijesti* zaključuje da su kazališni diletanti uspješno premostili sve poteškoće u izvedbi navedenog djela, da je režija bila vrlo dobra, da su uloge dobro i uspješno odigrane, premda nisu bile po glumcima sretno podijeljene. Od glumaca su se isticali: Mare Osmak, Fuly Invernizze, Ivo Peko, Božo Kriletć i G. Dragičević.⁴²⁶ Početkom studenog dubrovački glumci prikazali su *Scampolo*, poznatu komediju Darija Nikodemija. Uz dobru režiju, izvedbu i glumu, kako izvještava autor članka, isticali su se Mare Osmak, M. Baletin, Nika Matijević i Božo Krletić. Nedugo nakon ove predstave dubrovački glumci prikazali su gledateljima komediju *Sumnjivo lice* u kojoj su se kao glumci posebno isticali Marko Petričević, Božo Krletić, G. Dragičević i Mare Osmak. Posljednju dramsku predstavu u 1932. dubrovački glumci odigrali su vrlo uspješno 26. i 27. prosinca 1932. Prema izvješću autora članka prikazana je komedija *Ljubovnici*.⁴²⁷ U Dubrovniku 13. svibnja gostovao je glasoviti engleski teatar *The englisch Players* s predstavom *The Molluse (Mekušac)* autora Huberta Hebry Daviesa.⁴²⁸ Zadnje kazališno gostovanje u Dubrovniku u 1932. bilo je gostovanje Zetskog banovinskog kazališta. Prema članku objavljenom u *Dubrovačkoj tribuni*

⁴²² Isto, br. 153. od 11. V. 1932.

⁴²³ Isto, br. 152. od 4. V. 1932.

⁴²⁴ *Narodna svijest* br. 35. od 3. VIII. 1932.

⁴²⁵ *Dubrovačka tribuna* br. 145. od 14. III. 1932.

⁴²⁶ Isto.

⁴²⁷ *Narodna svijest* br. 52. od 30. XII. 1932.

⁴²⁸ Isto, br. 19. od 11. V. 1932.

došlo je do nekih nesporazuma vezano za to gostovanje. U članku „Naše nevolje” osuđuju se postupci vodstva navedenog kazališta koje je od Dubrovčana za gostovanje tražilo mnogo više sredstava nego za ranija gostovanja. Autor članka navodi da je Zetsko banovinsko pozorište nemogućim prilikama i metodama pokušao rješavati pitanje gostovanja u Dubrovniku. One koji plaćaju gostovanje iznenadilo je *mного toga, ali najviše perfidija vodstva Zetskog banovinskog pozorišta: koje je zaboravilo mjeru u postavljanju svojih zahtjeva*.⁴²⁹ I pored nesporazuma Zetsko banovinsko pozorište je ipak u 1932. gostovalo u Dubrovniku i Dubrovčanima predstavilo sljedeća kazališna djela: *Zulumčari (Ćorović), Naliv pero (Ladislav Fodor), Ana Karenjina (Tolstoj) Marja kći puka (F. Blum) i Djedo (Jano Veselinović)*. Međutim, pored navedenih dramskih djela Banovinsko pozorište je prikazalo i dramu *Na kraju puta* (komedija u tri čina), prikaz života iz Prvoga svjetskog rata, zatim kazališnu predstavu *Šokica*, pa tragediju *Maksim Crnojević* Laze Kostića.⁴³⁰ Prema članku objavljenom u *Dubrovačkoj tribuni* vidljivo je da je Zetsko banovinsko pozorište osim navedenih djela prikazalo i komediju *Uzoran muž* Hawera Hopwooda, *Dvije sirotice*, *Seoska lola* i *Španska muha* F. Aranlda i A. Bacha. U prikazivanju ovih djela sudjelovao je i Orkestar vojne muzike XIII. pješadijskog puka *Hajduk Veljko*.⁴³¹ Iz godine u godinu Dubrovačka gradska općina osiguravala je za kulturne institucije kakva-takva novčana sredstva. Uz osiguranje novčanih sredstava budžetom, ona se brinula i za prostor u kojem su kulturne ustanove djelovale.

U 1932. Dubrovački domorodni muzej konačno je dobio svoj vlastiti prostor. Ekspozicije tog muzeja smještene su iz općinske zgrade u tvrđavu sv. Ivana koja dominira nad starim dubrovačkim gradskim pristaništem. U tvrđavi su se nalazile dvorane koje su odgovarale za muzejski prostor. Kustosi muzeja ekspozicije su rasporedili po znanstvenoj osnovi, pa se muzej mogao brzo predati javnosti za korištenje.⁴³² Njegovi muzejski ekspozicije podijeljeni su na tri dijela, jedan je prirodoslovni, drugi kulturno-historijski (doba Dubrovačke Republike) i treći novoosnovani etnografski. Mecena, umirovljena učiteljica Ljerka Miš, darovala je Općini mnoge etnografske ekspozicije koje je skupljala i tako obogatila taj dio muzeja.⁴³³

Dubrovnik je kroz čitavu godinu imao razna znanstvena i popularna predavanja koja su organizirala pojedina društva, a najčešće su ta predavanja bila, kako je već navedeno, u prostorijama Katoličkog društva *Bošković*. Prvo predavanje u 1932. bilo je predavanje profesora Krile o njegovim uspomenuama iz Albanije. Profesor Vinko Foretić održao je predavanje o Anti

⁴²⁹ *Dubrovačka tribuna*, br. 152. od 4. V. 1932.

⁴³⁰ *Narodna svijest*, br. 47. od 1. I. 1932.

⁴³¹ Isto, br. 178. od 13. XI. 1932.

⁴³² Isto, br. 157. od 8. VI. 1932. i *Narodna svijest* br. 20. od 18. V. 1932.

⁴³³ Isto, Izvjestitelj zamjera Općini što se u zgradi muzeja u tvrđavi sv. Ivan u prizemlju nalazi općinsko spremište, a u tom dijelu trebalo je rasporediti lapidarij.

Starčeviću, a Kosta Strajnić je u prostorijama Srpskog pjevačkog društva *Sloga* održao predavanje uz projekcije pod naslovom „Sto skulptura Meštovića”. Strajnić je održao i predavanje uz projekcije o starim srpskim zadužbinama,⁴³⁴ a kanonik Gjivanović je govorio o Udruzi bičevalaca u našem Primorju. O Petru Zrinskom i Franu Krsti Frankopan predavanje je održao 30. travnja 1932. Miho Kisić.⁴³⁵ Jelka Mottas govorila je o „Književnim kretanjima u Rumunjskoj”, Paula Begović „O glazbi starih naroda. Zanimljiva predavanja pod naslovom „Albion i Hibernija nekad i sad” i „Od Jadrana preko Alpa do Oceana”. Predavanja je održao profesor Krile.⁴³⁶ Naslovi njegovih predavanja su zanimljivi, a projekcije koje je tijekom predavanja koristio sigurno su bile u ono vrijeme zorna moderna metoda edukacije odraslih. U počast 50. godine smrti dr. Gjura Pulića održana je spomen večer koju je organiziralo Društvo Braće Hrvatskog Zmaja. O Gjuri Puliću je govorio dr. Vicko Svilokos prikazavši njegov politički i kulturni rad.⁴³⁷ Dr. Anton Korošec, istaknuti političar u doba šestosiječanske diktature, održao je predavanje „Naša budućnost” u kojem je govorio o teškim ekonomskim prilikama u Europi i njezinim vrlo pesimističkim izgledima za brže rješenje.⁴³⁸ Korošec je predavanje održao dok se u Dubrovniku liječio u listopadu 1932. O Marinu Držiću i njegovim djelima govorio je dr. P. Popović, srpski povjesničar i književni kritičar, objasnivši sadržaj njegovih komedija i utvrdivši izvore za njihovo pisanje.⁴³⁹

Na zadužnicama Eugenu Kvaterniku govorio je Nikola Zvonimir Bjelovučić, prikazavši njegov lik i djelo i njegov politički program.⁴⁴⁰ Na molbu učenika dubrovačke gimnazije bivši ban Savske banovine Josip Šilović održao je predavanje pod naslovom „Jugoslavenska majka i zaštita siročadi”. Šilović je bio sveučilišni profesor krivičnog prava i pravne filozofije na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.⁴⁴¹ Profesor dubrovačke gimnazije Cvjetko Job govorio je o filozofu Spinozi i brzom promjeni filozofskih sistema. Krajem 1932. godine profesor Krile nastavio je sa svojim geografskim predavanjima. Ovom prilikom govorio je o Irskoj.⁴⁴² Dubrovačko liječničko društvo također organizira predavanja s područja medicine za 9. prosinca

⁴³⁴ *Dubrovačka tribuna*, br. 146/147. od 27. III. 1932.

⁴³⁵ *Narodna svijest*, br. 18., 1932.

⁴³⁶ Isto.

⁴³⁷ *Narodna svijest* br. 24. od 14. VI. 1932. Na toj svečanosti govorilo se o Puljićevom djelovanju za vrijeme prvih izbora u Dalmaciji za Dalmatinski sabor u vanjskim općinama Dubrovnika. Recitirana je i poslanica don Miha Pavlinovića prigodom premještanja Puljića u Tirol, a Urban Talija je govorio o Puljiću kao filozofu.

⁴³⁸ Isto, br. 40. od 5. X. 1932.

⁴³⁹ Isto.

⁴⁴⁰ Isto, br. 41. od 12. X. 1932.

⁴⁴¹ Isto.

⁴⁴² Isto, br. 48., 1932.

1932. Zakazalo je predavanje dr. Krmpotića o funkcionalnoj dijagnostici hepatarnih oboljenja.⁴⁴³

Na kraju treba konstatirati da su u 1932. godini Dubrovnik posjetili Milka Trnina (1863. – 1941.) i Zlatko Baloković (1895. – 1965). Milka Trnina (pisano Ternina) rodom iz sela Vezižće kraj Kutine, hrvatska pjevačica sopranistica, proslavila se na europskim i američkim pozornicama pjevajući arije Wagnera, Puccinija i Verdija. Stigla je u Dubrovnik kod nećakinje.⁴⁴⁴ Zlatko Baloković je u Dubrovnik stigao sa suprugom. Bio je hrvatski violinist. Međunarodnu karijeru započeo je 1913., od 1924. živio je u SAD-u. U drugoj polovici tridesetih godina prošlog stoljeća u Dubrovniku je nekoliko puta navraćao i nastupao. Razgledavajući Dubrovnik sa suprugom izjavio je da je Dubrovnik odista najljepši grad na Jadranu.⁴⁴⁵ Osim velikana našeg porijekla u Dubrovniku je boravio 1932. i poznati arheolog svjetskog glasa Artur Evans (1851. – 1941.) Bio je to drugi njegov susret s Dubrovnikom nakon 50 godina.⁴⁴⁶

LITERATURA:

Franko Mirošević, *Dubrovnik u Kraljevini Jugoslaviji*, Institut Ivo Pilar, Zagreb, 2020.

IZVORI:

Narodna svijest 1929. – 1932. Dubrovnik

Dubrovačka tribuna 1929. i 1932.

Tribuna 1930. i 1931. (do broja 109, 1931.)

⁴⁴³ Isto.

⁴⁴⁴ Isto, br. 19. od 11. V. 1932. Nećakinja je stanovala u uvali Sumartin, suprug nećakinje bio je kontraadmiral. Za života je bio komandant Vojne pomorske oblasti. Novinaru je izjavila da je Dubrovnik bogomdan i da je u njemu sve u harmoniji, a naročita osobina Dubrovnika je da je u njemu i prividno najmanji predmet značajan i uzvišen.

⁴⁴⁵ Isto, br. 20. od 18. V. 1932. U Dubrovnik je došao na jahti kojom su prešli Pacifik, obišli velik dio australske obale. Iz Dubrovnika je otplovio u Boku Kotorsku i Grčku odakle se Sredozemnim morem i Atlanskim oceanom vratio u SAD.

⁴⁴⁶ *Dubrovačka tribuna*, br. 159. od 24. VI. 1932. Evans je poznati arheolog britanskog porijekla. Njegova najvažnija iskapanja bila su na Kreti gdje je otkrio čuvenu minojsku kulturu iskapajući u bivšem gradu Knososu. Iskapao je i u Bosni 1875.

SUMMARY

Cultural activity in Dubrovnik 1929 – 1932

Abstract: After the establishment of the dictatorship, several cultural societies operated in Dubrovnik, namely the Dubrovnik Philharmonic, the Dubrava Singing Association, the Sloga Serbian Singing Association, the Church Choir, the Dubrovnik Theater Association and the Workers' Music Association Zora. These associations were the bearers of cultural activities in the city. They held music and singing concerts, drama performances, public lectures. In addition to the activities of the aforementioned associations, the cultural life of Dubrovnik was complemented by visiting theaters and choirs from Yugoslavia and abroad. On two occasions, in 1929 and 1932, all associations performed together. In 1929 the 300th anniversary of Gundulić's *Dubravka* was celebrated. A total of 300 participants took part in this mass cultural event. The second time they gathered also in large numbers was on June 17, 1932; around 220 participants gathered in Dubrovnik. These were indications of great cultural events in Dubrovnik that are still organized today in the Dubrovnik Summer Festival. The mentioned cultural activity was not limited only to the activities of music and singing choirs, but also to the revitalization of Dubrovnik's cultural institutions – libraries, archives, museums, public lectures and guest theater performances, singing and instrumental ensembles, and prominent world musicians from Yugoslavia and abroad.

Keywords: Dubrovnik Philharmonic, Dubrovnik Theater Association, Dubrava Singing Association, Church Choir, Serbian Singing Association Sloga, composer, actor, music, Bondin Theater